

Könyvszemle

FÁBIÁN FERENC: *Előadásvázlatok az öröklési jog köréből.* Budapest, Patrocinium kiadó, 2012. 107 o.

A Patrocinium kiadó gondozásában 2012-ben a Bethlen-sorozat elemeként látott napvilágot az *Előadásvázlatok az öröklési jog köréből* címet viselő egyetemi jegyzet. A kötet szerzője Fábíán Ferenc, a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara Polgári és Római Jogi Tanszékének egyetemi docense. A Bethlen-sorozat a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara által kiadott, egyetemi jegyzeteket tartalmazó kiadványsorozat, amelynek célja, hogy az egyetemi előadásokhoz szorosan kapcsolódó, az előadó oktatók által írott aktuális, hatályos és közérthető tananyagot biztosítsa a hallgatók számára. A Jogi Iránytű korábbi számaiban már több, e sorozathoz tartozó kiadvány került bemutatásra.¹

Az öröklési jog kapcsán e sorok szerzőjének mint egyetemi oktatónak óhatatlanul felmerül az a benyomása, hogy arról a jogterületről van szó, amely a kontinentális magánjog bölcsőjének tekinthető római jog óta bizonyos értelemben a legkevesebbet, más vonatkozásban pedig a legtöbbet változott, a hallgatók véleménye már tanulmányaik megkezdésekor is igen határozott, és a szemináriumi foglalkozásokon olykor csak kőkemény munkával formálható. Ennek az a magyarázata, hogy a polgári jog bizonyos területeivel szemben az öröklési joggal szinte minden állampolgár találkozik élete során, néha többször is, és így a közvélekedésben sok, olykor természetesen a jog kögens szabályai által egyáltalán nem támogatott, s ezért tévesnek bizonyuló feltevés él róla.

Fábíán Ferenc jegyzete megítélésünk szerint minden szempontból megfelel annak a kihívásnak, melynek egyik célja a joghallgatókban élő, a fentiekben részletezett, bizonyos esetekben rosszul értelmezett személyes tapasztalatokon nyugvó tévhitiek eloszlatása. A munka rendkívül jól tagoltan, áttekinthető struktúra mentén mutatja be a hatályos magyar öröklési jogot. Megfelelve a Polgári Törvénykönyv rendszerének, a jegyzet az öröklés általános szabályaival kezdődik, ezt követi a törvényes öröklés általános rendje, majd a végintézkedésen alapuló öröklés. A következő fejezet tárgya az öröklési szerződés és a halál esetére szóló ajándékozás, majd a kötelekrész és a kitagadás következik. A hatodik fejezet tárgya a rendelkezés a várt öröklésről, melyet az öröklés jogi hatásait bemutató rész követ. A jegyzet utolsó fejezete nem anyagi jogi kérdéssel foglalkozik, hanem tömör, de ugyanakkor részletekbe menő áttekintését adja a hagyatéki eljárásnak az immáron 2010. március 27-e óta hatályos, a hagyatéki eljárásról szóló 2010. évi XXXVIII. törvény

bemutatásával, mely jogszabály a hagyatéki eljárásról szóló 6/1958. (VII. 4.) IM rendeletet váltotta fel.

A jegyzet - divatos kifejezéssel élve - kifejezetten hallgatóbarát munka, hiszen az öröklési jogot számos példán keresztül mutatja be, s szintén a hallgató jobb megértését segítik a törvényes örökléssel foglalkozó fejezetben található ábrák. A jegyzetben igen sok, a Legfelsőbb Bíróságról származó jogesetet ír le és összegez a szerző, ilyenformán az olvasó képet kaphat a jogalkalmazás jelenlegi állásáról, s főbb tendenciáiról az öröklési jog területén.

Kiemelendő - a szerző egyéb munkáira is jellemző - letisztult, szakszerű és világos, a közérthetőségre koncentrált, és ilyen formán a megértést nagy mértékben segítő, az egész jegyzetet végigkísérő stílus.

Habár a munka nyilvánvalóan a hatályos Ptk-n alapszik, figyelemmel van a magyar jogfejlődés számos, és az öröklési jogot rendkívüli módon befolyásoló sajátosságára is. Figyelemmel arra, hogy a jegyzet készítésekor is az új Polgári Törvénykönyv kodifikációja folyamatban volt, de a végleges törvénytörvényre rendelkezésre még nem állt, a szerző egyes kérdéseknél a látókör szélesítése végett foglalkozik az új Polgári Törvénykönyvvel. Jó példa az ági öröklés esete, ahol is megemlítésre kerül, hogy az új Ptk. változtatna azon a jelenleg hatályos szabályon, mely szerint tizenöt évi házasság után a szokásos mértékű berendezési és felszerelési tárgyak ági vagyoni jellegüket elvesztik. A tervezet szerint a házasság fennállásának időtartamától függetlenül mentesek lennének a szokásos mértékű berendezési és felszerelési tárgyak az ági öröklési igénnyel szemben. A jegyzet utal a tervezet álláspontjára, mely szerint indokolt, hogy ezek a hagyatéki tárgyak mindenképpen az özvegnél maradjanak, és a túlélő házastársnak értékben sem kelljen helytállnia értük az ági örökösökkel szemben.

A megjelenésében, tipográfiájában is elegáns igényes-séget sugárzó, a szakirodalmi tájékozódást elősegítendő irodalomjegyzékkel ellátott jegyzet a joghallgatók számára mindenképpen jelentős segítséget nyújthat az öröklési jog hatályos szabályainak és mélyebb összefüggéseinek megértéséhez. Fábíán Ferenc könyvét tehát jó szívvel ajánlhatjuk a jogalkalmazók, illetve a jogot kereső közönség figyelmébe egyaránt.

Boóc Ádám

*

SÁNDOR ISTVÁN (szerk.): *Előadásvázlatok a kötelmi jog különös részéből.* Patrocinium, Budapest, 2012. 304. o.

2012 tavaszán jelent meg a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara Polgári Jogi és Római Jogi Tanszékének munkatársai által készített, a kötelmi jog különös részét - az egyes szerződéstípusokat - bemutató tankönyv. A kötetet Sándor István tanszékvezető egyetemi docens szerkesztette, rajta kívül pedig a tanszék nyolc további oktatója szerepel szerzőként. A szerzők közül hárman - Boóc Ádám, Ferenczy Endre,

¹ Lásd: BOÓC Á.: Fábíán F.: *A kötelmi jog általános része.* Patrocinium Kiadó, Budapest, 2010. http://www.mta-ius.hu/iranytu/3_recenzio.pdf; Uő.: Miskolczi Bodnár P. - Sándor I.: *A fogyasztóvédelmi jog magyar szabályozása.* Patrocinium, Budapest, 2010.; http://www.mta-ius.hu/iranytu/4_konyvszemle.pdf; Uő.: Sándor I.: *Előadásvázlatok a személyek jogából.* (2. kiad.) Patrocinium Kiadó, Budapest, 2011. http://www.mta-ius.hu/iranytu/6_konyvszemle.pdf.

Török Gábor - az MTA TK Jogtudományi Intézetének is munkatársai.

A jegyzet a szerződéstípusok csoportosításával, illetve az egyes szerződésekben szereplő főszolgáltatások, majd az egyes szerződések létrejöttéhez szükséges alaki feltételek áttekintésével indul. A szerző (Sándor István) ezt követően az egyes szerződések megszüntetésének esetköreit mutatja be, több, jól áttekinthető táblázat segítségével. A bevezető rész a vegyes és atipikus szerződések rövid bemutatásával és az új Ptk. várható újításainak az összefoglalásával zárul.

Az adásvételi szerződést bemutató részben a szerző (Sándor István) részletesen tárgyalja az adásvétel különleges eseteit és ezen belül is megkülönböztetett figyelemmel illeti a vételi jogot. Ez azért lényeges kérdés, mert a hitelezési gyakorlatban nagyon elterjedt a biztosítéki célú vételi jog alkalmazása. A szerző bemutatja a biztosítéki célú vételi jogra vonatkozó elméleti álláspontokat, illetve az új Ptk. kodifikációja során felmerült különböző szabályozási koncepciókat is.

Az adásvételi szerződéshez kapcsolódóan érdemes ugyanakkor arra is utalni, hogy az utóbbi években megélenkültek az európai uniós jogegységesítési törekvések.²

A vállalalkozási típusú szerződésekről szóló rész szerzője (Boóc Ádám) nemcsak ennek a szerződéstípusnak a római jogi gyökereit idézi fel, de részletesen elemzi a régi magyar magánjog - még ma is irányadónak tekinthető - dogmatikai eredményeit is. A szerző emellett jelentős számú eseti döntést is bemutat. Gyakorlati jelentőségük-nél fogva a jegyzet részletesen szól az építési, a szerelési, a kutatási, a tervezési és az utazási szerződésről.

Érdemes külön is kiemelni, hogy a megbízási szerződésről szóló rész is olyan jól áttekinthető és az olvasónak is nagy segítséget nyújtó táblázatokkal indul, mint maga az egész jegyzet. A megbízási szerződésről szóló rész szerzője (Dömötör László) a megbízási szerződést a vállalkozási szerződéstől, illetve a munkaszerződéstől is elhatárolja. Mindebből jól kiolvasható az a tendencia, amelyre a magyar jogirodalomban korábban már Harmathy Attila is felhívta a figyelmet: a Ptk. kockázatviselési szabálya következtében a vállalkozó és a megbízott helyzete között a különbség nem is olyan nagy, mint azt a kiindulási tételek alapján gondolni lehet. Ez a különbség pedig még tovább csökken, ha nemcsak a lehetetlenüléssel kapcsolatos, hanem egyéb kockázatok viselését is figyelembe vesszük. Mindezek alapján már korábban felmerült az a javaslat, hogy a vállalkozást és a megbízást ne egymástól független, élesen elhatárolt szerződéstípusként kezelje a Ptk.³

A jegyzet a bizományi szerződés mellett - amely azért jelentős, mert benne fokozottan jelentkeznek a tulajdonjogi kérdések is - bemutatja az önálló kereskedelmi ügynöki szerződést is, amelyet egy Ptk.-n kívüli jogszabály kodifikált.

Érdemes kiemelni a bank- és hitelviszonyokról szóló részt is, amelynek szerzője (Ferenczy Endre) nemcsak jelentős számú jogesetet dolgoz fel, de szól a külföldi jogi megoldásokról, illetve az új Ptk. által előre vetített változásokról is. Ehhez a fejezethez kapcsolódóan egyrészt azt érdemes kiemelni, hogy az utóbbi években - döntően európai uniós hatásra - a fogyasztói hitelszerződéseket

külön törvényben szabályozták.⁴ Emellett pedig a gyakorlatban megjelentek és egyre inkább elterjedtek az ún. strukturált finanszírozási ügyletek és az ezekhez kapcsolódó hitelszerződések is.⁵

A jegyzet a jelzáloghitelezés társadalmi jelentőségére tekintettel külön szól erről a hiteltípusról és ezzel összefüggésben a zálogjogról is. Ez első ránézésre talán meglepőnek tűnik, de a zálogjog gyakorlati jelentősége mindenképpen indokoltá teszi, hogy ez a rész a kötelmi jogi tananyagban többször is előkerüljön.

A kötet külön fejezetben tárgyalja a Ptk.-n kívüli szerződéstípusokat. Ennek során a szerző (Grad-Gyenge Anikó) a *time-sharing* szerződést, a koncessziós szerződést, a konzorcioi szerződést,⁶ a felhasználási szerződést, a kiadói szerződést, a megfilmesítési szerződést és a licenccia szerződést mutatja be.

Az új típusú szerződések közül a jegyzet a lízingszerződést, a franchise szerződést, a szindikátusi szerződést, a faktoring szerződést, a vagyonkezelési szerződést és a különböző titoktartási megállapodásokat ismerteti részletesebben is (szerző: Kiszely Katalin).

Ez az új, átdolgozott és kibővített jegyzet több szempontból is hasznos segédeszköze lehet a polgári jog oktatásának. Egyrészt jelentős számú bírói esetjogot dolgoz fel, amely mindenképpen megkönnyíti a hallgatók számára az egyes szerződéstípusok törvényi szabályainak a megértését. Emellett valójában az összes szerződéstípusnál visszautal a korábban megtanult római jogi ismeretekre, amelyeket külföldi kitekintéssel és az új Ptk. által előre vetített újítások bemutatásával egészít ki. Mindezek alapján ez a kötet nemcsak az alapképzésben, de a doktori képzésben is jól használható lesz a kötelmi jogi stúdiumok során.

Bodzási Balázs

*

PÉTER CSERNE - MIKLÓS KÖNCZÖL
(eds.): *Legal and Political Theory in the Post-National Age. Selected papers presented at the Second Central and Eastern European Forum for legal, Political, and Social Theorists (Budapest, 21-22 May 2010)*. Peter Lang, Frankfurt am Main, 2011. 196 o.

A cím, mint oly sokszor félrevezető. Mintha a globalizációra utalna, arra, hogy "vége a történelemnek", egy nagy "globális faluban élünk" stb. Kimondva-kimondatlanul mintha arra utalna, hogy a nemzeti és ezzel a regionális sajtóságok eltűntek. Ha pedig így van, akkor a "one fits all" társadalomelméletek - ide értve most a jogi, szociológiai és politológiai makroelméleteket - egységesen képesek leírni a világ országainak történő folyamatokat. Ezek az elméletek történetesen az angolszász világban, elsődlegesen az Egyesült Államokban születnek, részben nyelvi, de leginkább talán anyagi okok miatt. Eszerint itt sikerült a kapacitások koncentrációjával a legjobb minőségű elméleteket kidolgozni. Ezeket kell tehát használnunk ahhoz, hogy megértsük a mi (magyar, közép-kelet európai) jogi, politikai,

² SCHMIDT-KESSEL, MARTIN (Hrsg.): *Ein einheitliches europäisches Kaufrecht? Eine Analyse des Vorschlags der Kommission*. Sellier Verlag, München, 2012.

³ HARMATHY ATTILA: A vállalalkozási szerződések alapkérdéseiről. *Állam-és Jogtudomány*, 1987-88/3-4. 396-398.

⁴ 2009. évi CLXII. törvény a fogyasztónak nyújtott hitelről

⁵ Ezekről részletesebben ld.: NÁDASDY BENCE - HORVÁTH S. ATTILA - KOLTAI JÓZSEF: *Strukturált finanszírozás Magyarországon*. Alinea Kiadó, Budapest, 2011.

⁶ Ez nem azonos a konzorciális szerződéssel.

társadalmi berendezkedésünket is. Ahogyan a bevezető is fogalmaz, a tudományos elméletek egy irányban "folynak", ti. Nyugatról Keletre.

Mások ennek kapcsán a tudomány ethnocentrikusáról beszélnek. Azt mondják, hogy azok a társadalomelméletek, amelyeket az Egyesült Államok viszonyaira dolgoztak ki nem feltétlenül működnek más országokban. A gyakorlat ezt az állítást fényesen igazolni látszik, pl. a "Development Administration" 1950-70-es évekbeli kudarcával, amikor nyugati megoldásokat kívántak ráerőltetni például afrikai országokra, de jómagam az egyértelmű kudarcok közé sorolom a közép-kelet európai rendszerváltáshoz nyújtott nyugati "segítséget" is.

A könyv azonban nem ezt az ethnocentrikus szemléletet tükrözi és ezt már az alcím is sejtetni engedi, majd az előszó teljesen világossá is teszi. A sorozat első darabjának szánt kötet a Fiatalközép-Kelet Európai Jog-, Politika- és Társadalomtudományi Kutatók Fórumának második, Budapesten tartott konferenciáján bemutatott tanulmányokból nyújt válogatást. Az előszó bemutatja a Fórum keletkezésének okait. Mindenekelőtt a fiatal kutatóknak éppen arra a frusztrációjára utal, hogy a nyugati elméleti modellek olykor egyáltalán nem, máskor csak korlátozottan tűnnek alkalmasnak országaink, régióink sajátos viszonyainak megragadására. Éppen ezért új, "testreszabott" elméletekre van szükség, amelyek fakadhatnak akár adaptációból, de nem kizárt sajátlagos elméletek kialakítása sem. Valóban a régió kitűnő terep lehet arra, hogy olyan összefüggéseket tárjunk fel, amelyek szélesebb nemzetközi relevanciával is bírnak. Mindehhez az ún. "grounded theory" fokozódó elfogadottsága a társadalomtudományokban talán megfelelő háttér lehet.

A könyv a recenzens talán túlzott, irreális, ám az előszó által is generált elvárásainak csak részben felel meg. Egyfelől a tanulmányok a három nagy tudományterület (jogtudomány, politológia, szociológia) közül szinte kizárólag jogi tematikájúak. Nem tudni, hogy ennek oka a kereslet (ti. a jogász szerkesztők) vagy a kínálat (a szerzők által benyújtott, illetve be nem nyújtott művek) oldalán keresendő. Másfelől a dolgozatok egy jelentős része implicit, de olykor explicit módon is lényegében nyugati elméletek elemzése, illetve alkalmazása a régió országainak gyakorlatára. Olyan kísérlettel, amely a régió sajátosságainak (legalább mezo-) elméleti szintű megragadására törekszik csak elvétve találkozunk.

A könyv négy fejezetre tagozódik. Az első, jogelméletnek szentelt részben eredeti és intelligens dolgozatokkal találkozunk, amelyek vagy egy-egy meghatározó szerző (Suárez, Tattay Szilárd; Hart, Paksy Máté dolgozatában) vagy egy-egy témakör (Goran Dajovic, Fekete Balázs) elemzését adják. E részben egyedül Feketének az összehasonlító jogi kultúrák elméletével foglalkozó dolgozatában, annak utolsó részében találunk érdemi utalást, illetve rövid elemzést Közép-Kelet Európára nézve, illetve idézést a régióba tartozó szerzőktől.

A második, etikai és morálfilozófiai kérdésekkel foglalkozó részben Szerletics Antal, Zétényi András és Marta Soniewicka tanulmányai szintén a nyugati elméletek értő interpretációjaként és továbbfejlesztési kísérleteként értelmezhetők, jobbára regionális tartalom nélkül. Charis Papacharalambous dolgozata kivételt jelent, amennyiben a Jugoszláviában elkövetett bűncselekményeket vizsgáló nemzetközi bíróság működését kíséri meg értelmezni különféle elméleti megközelítések alkalmazásával, egyben sajátos önálló értelmezést is adva.

A harmadik, a bíróságok működésével foglalkozó fejezetben már nagyobb mértékben kerül sor a régió sajátos

gainak magyarázatára. Ficsor Krisztina még inkább csak témaválasztásával, a formális-merev jogalkalmazás kérdésével kötődik a régióhoz. Kelemen Katalin az esetjog "átvételeként" értelmezi az alkotmánybírói döntések mellett megjelenő különvéleményeket, meglepően széles összehasonlító jelleggel (a balti államok, a korábbi Jugoszlávia államai, stb.). Anna Kalisz és Adam Sztot tanulmánya a "közérdek" és a "közérkölc" jogfogalmának lengyel szabályozását értelmezi nemzetközi elméleti és jogi összehasonlítás keretében. Mariusz Jerzy Golecki az európai jogrendszer sajátos megközelítésű elemzését adja magas színvonalon, ám lényegében regionális kontextualitás nélkül.

Végül a negyedik, nemzetközi kapcsolatoknak szentelt fejezetben Jürgen Busch, Judith von Schmadel és Kamila Staudigl-Ciechowicz tanulmánya Kelsennek a jog és az általános béke közötti összefüggésről vallott eszméit elemzi, azzal a fő üzenettel, hogy ennek Európa egészére nézve érvényesülnie kell. Victor Negrescu az "Együttműködés a Fejlődésért" mint sajátos támogatási-fejlesztési megoldás szisztematikus elemzését adja, ám ismét lényegi regionális vonatkozások nélkül, noha ehhez a régió tapasztalatai kitűnő alapanyagot biztosíthatnának.

Nem tisztességes persze a recenzens sajátos elvárásait számon kérni egy könyvön, főleg ha ezek az elvárások erősen vitathatóak is. Ha ezektől eltekintünk, akkor elmondhatjuk, hogy egy érdekes, színvonalas tanulmánykötetről van szó, amelyben a szerzők viszonylag fiatal kora nem dilettantizmust jelent, hanem eredeti gondolatokat és a tudományos igényességet. Olyan "odacsapott" munkával, amely idősebb, jó nevű professzoroknál sajnos olykor megjelenik, itt nem találkozunk; látszik a kemény munka és az alapos felkészülés minden egyes dolgozat mögött.

A magas színvonal és a témakörök sokszínűsége miatt tudom bátran ajánlani ezt a könyvet a régió jogtudomány iránt érdeklődő olvasóknak.

Gajdusчек György

*

MAJTÉNYI BALÁZS: *A környezet nemzetközi jogi védelme.* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2012. 93 o.

I. Mindeddig a magyar tudományos és oktatási közegekből nagyon hiányzott egy mértékadó nemzetközi környezetvédelmi jogi jegyzet, amelyből a magyar felsőoktatás széles spektrumának (társadalomtudományi és egyes természettudományos képzéseken egyaránt tanulmányokat folytató) hallgatói alapvető és lényegi ismereteket szerezhetnek. Ez a "várakozás" immáron véget ért, a környezet védelmének regionális és globális eszközeiről szóló munkát - amelynek figyelemfelkeltő borítója a társadalomtudományi témájú kötetek többnyire unalmas, de legalábbis rendszerint absztrakt borítóhoz "szokott" közönséget első pillantásra bizonyára meglepi - először 2012 tavaszán vehette kézbe az érdeklődő olvasó.

A kötet minden bizonnyal csak 2012 nyarától juthat el a szélesebb olvasóközönséghez, ezért érdekes aktualitást is kölcsönöz a megjelent munkának, hogy a környezet nemzetközi védelmének jövőbeli útjairól és lehetőségeiről az időközben, 2012 júniusában Rio de Janeiróban tartott világkonferencia volt hívatott számot adni. A figyelmes olvasó a konferencia tanulságainak levonása után, az elért vagy elmulasztott eredmények ismeretében, illetve azok értékelésében számos támpontot találhat a kötetben, melyek gondosan rávilágítanak azokra a - elsősor-

ban jogon túli, így döntően a gazdasági érdekekből eredő - problémakörökre, amelyek több évtizede gátolják a környezet regionális és globális védelmének hatékony, a közvélemény számára is kielégítő és kívánatos módozatait.

II. A 93 oldalas munka terjedelmi keretei eleve megkívánják, és egyben meg is magyarázzák, hogy a környezet nemzetközi jogi védelmének globális (ld. az ENSZ és a környezetvédelem kapcsolatáról szóló 5. fejezetet - 51-81. oldalak) és regionális - ezen belül is az európai, az Európa Tanács égisze alatt végbemenő környezetvédelmi vonatkozásokra fókuszálva (83-93. oldalak) - eszközeit miért kizárólagosan e körben, ezekkel a hangsúlyokkal tárgyalja a szerző.

Ekképpen az ENSZ és az Európa Tanács környezetvédelemmel való kapcsolatáról szóló részek a kötet leginformatívabb és legértékesebb részei, amelyek voltaképpen a téma legalapvetőbb kérdéseit érintő nemzetközi szerződések bemutatására fókuszálnak. A szerző nagy magabiztossággal választotta ki a témához kapcsolódó többszáz norma releváns és esszenciális szerződéseit. Ez kétségtelenül nagy erény, hiszen mindkét szervezet (és Magyarország mindkét szervezetnek tagja, ezek jogalkotásában tehát részt vesz) igen aktív a nemzetközi környezetvédelmi jog fejlesztése és kodifikációs törekvéseinek vonatkozásában. Valamennyi ilyen jellegű norma bemutatására valószínűleg egy könyvtárnyi mennyiségű könyv sem lenne elegendő, ezért szükséges az ésszerű és a jegyzet céljához, célközönségéhez "igazított" válogatás, szelekció, amelyet a szerző a szükséges mértékben meg is valósított.

A tartalomjegyzéket vizsgálva, a figyelmes olvasó számára feltűnik a jegyzet világos és ésszerű felépítése, deduktív és analitikus elemzési módszere, amely egyfajta történeti áttekintés után egyre inkább a speciális területek felé halad, elérve egészen a jegyzet kétségkívül legszínvonalasabb és legjobban kidolgozott részéhez, az egészséges környezethez való jog belső jogi és nemzetközi jogi vetületeihez. A vizsgált terület kapcsán elmondható, hogy a hazai és nemzetközi jog tudományában mind nagyobb jelentőséget tulajdoníthatunk az egészséges környezethez való jognak, amelyet viszonylag kevés nemzetközi szerződés nevesít emberi jogként (az alkotmányok, alaptörvények szintjén sem tekinthető általánosnak az explicit elismerés), viszont egyre több nemzetközi bírói és egyéb fórum tekint úgy e "jogra", illetve a jog által védett értékekre, mint amelyek részei bizonyos, részletesen kodifikált és nevesített emberi jogoknak. Elég csak arra gondolnunk, hogy az Európa Tanács keretei között zajló, 47 tagállamot érintő európai jogvédelmi rendszerben az Emberi Jogok Európai Bírósága az Emberi Jogok Európai Egyezményének 8. cikkébe foglalt magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog részeként tekint egyes környezeti vonatkozású, elsősorban az egészséges környezethez kapcsolódó értékekre, emberi igényekre, amikor a magánlakáshoz való részjog további szelvényjogként értékeli a magánlakás külső behatásoktól mentes, egészséges fizikai környezetben való élvezetét. A lényegesebb ügyeket a kötet a 87-91. oldalakon részletesebben is ismerteti, melyek méltán tarthatnak igényt az ún. *leading cases* státusára. A szerző lényegre törő és pontos elemzése, kiegészítve egy valóban alapos dogmatikai tisztázással, nagyban segíti az olvasót eme implicit jog (szelvényjog) mind szélesebb körű elfogadásával járó paradigma-váltás hátterének megismerésében.

Az egészséges környezethez való jog megértését egyébiránt annak rendszertani elhelyezése is nagyban

elősegíti. E "környezeti alapjog" - amely az emberi jogok hagyományos védelmi mechanizmusainak talán a leginkább megfeleltethető a környezetvédelemmel kapcsolatos jogok, jogos igények közül - részletezését (39-49. oldalak) megelőzik a környezetvédelmi jog kialakulását előidéző környezeti válságról, valamint az alanyok és a védett tárgyakról szóló részek (1. és 3. fejezet). Eme részek funkciója jól felismerhető, egyrészt a történelmi kontextus ismertetése révén rávilágítanak az egészséges környezethez való jog egyes szükségszerűen bekövetkező anomáliáira, másrészt pedig az emberi jogoktól megkívánt konjunktív feltételeknek (pl. az alanyi oldal megléte) e jog körében tapasztalt hiányosságai - ld. az emberiség és a jövő nemzedékek mint lehetséges jogalanyok problematikáját a 3. fejezetben - is választ adnak arra, hogy e jog elismerése alapvetően miért maradt el más jogokhoz képest.

III. Ahogy a kötet bevezetőjében, illetve fűlszövegének utolsó sorában is olvasható, a "veszély (a környezeti változások által előidézett világméretű katasztrófa - a szerző) életre hívott egy gyorsan fejlődő tudományos, politikai és jogi együttműködést e globális probléma megoldására." A kötet pedig e mottónak is beillő gondolat jogi együttműködésre vonatkozó aspektusának bemutatására vállalkozott, sikerrel.

Meggyőződésem, hogy Majtényi Balázs munkája ezért is hiánypótló jellegű, és annak gyakorlati hasznát nemcsak a jegyzetnek az oktatásban való relevanciája adja, hanem a témakör tudományos művelőinek is egy valódi "eligazodási" pont, kutatási referencia lehet, amely összefoglaló és rendszerező jelleggel mutatja be a nemzetközi jog egyik rapszodikusan ugyan, de megállíthatatlanul fejlődő területét. A szerző - igen pozitív és optimista hangon szólva, melyre e recenzió is *expressis verbis* rá kíván világítani - nagyon helyesen állapítja meg, hogy "a nemzetközi környezetvédelmi jog és az emberi jogok nemzetközi védelme a nemzetközi jog talán két leggyorsabban fejlődő jogterülete."

Ha pedig az emberi jogok területén is jártas szerző eme két terület "metszéspontjai" mentén térképezi fel a környezet védelmének jogi eszközeit, akkor eme tudományos eredmény méltán tekinthető egy mindeddig szokatlan, de a nemzetközi jogban egyre inkább megkehlhetetlennek tűnő "vállalkozás" kezdetének.

Kecskés Gábor